

ZWEEFVLIEGENNIEUWSBRIEF

Jaargang 9, nummer 1, april 2005

Colofon

De Zweefvliegennieuwsbrief is het mededelingenblaadje van het project 'Verspreiding en Ecologie van de Nederlandse Zweefvliegen' en gaat over de ontwikkelingen rond het zweefvliegengebeuren in Nederland. Dit Zweefvliegenproject (in de volksmond ZP) is in 1996 opgezet door de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie (NJN) en in 1998 uitgegroeid tot een samenwerkingsverband tussen European Invertebrate Survey - Nederland, de sectie Diptera van de Nederlandse Entomologische Vereniging (NEV) en de NJN. Het doel is het verzamelen van verspreidingsgegevens van de Nederlandse zweefvliegen, en het verkrijgen van inzicht in de ecologie van zowel larven als volwassen zweefvliegen. Hopelijk leidt dit tot een groeiend enthousiasme voor zweefvliegen in de jeugdbond, en tot meer belangstelling voor insecten in het natuurbeheer.

Voor je ligt ZWEEFVLIEGENNIEUWSBRIEF, Jaargang 9, nummer 1, april 2005.
Oplage 400 exemplaren.

Voor het aanvragen van handleiding, zoekkaarten, formulieren of database-voorbeelden kun je terecht bij EIS-Nederland t.a.v. Zweefvliegenproject Postbus 9517 2300 RA Leiden e-mail: eis@naturalis.nnm.nl telefoon: 071-5687594 / 5687670

Redactie van de nieuwsbrief:
Laurens van der Leij
Onderwijsboulevard 162
5223 DH 's-Hertogenbosch
email: laurens@lvdl.demon.nl

Vanaf april 2005 kunt je je bijzondere waarnemingen kwijt bij de redactie van de Vliegenmepper waar de redacteur dezes ook in zit. Meer info over de sectie Diptera is te verkrijgen bij Theo Zeegers: th.zeegers@tref.nl

Redactioneel

Dit is het laatste nummer van de Zweefvliegennieuwsbrief maar niet getreurd! Wordt lid van de sectie Diptera en ontvang twee keer per jaar de Vliegenmepper. Voor meer info neem contact op met Theo Zeegers: th.zeegers@tref.nl

Veel leesplezier en blijf kopij aanleveren voor de Vliegenmepper!

Laurens van der Leij

Van de voorzitter

Het zweefvliegenproject bevindt zich in een tijd van grote veranderingen.

Het veldwerk is al een tijdje voorbij. De bestuursleden, aangevuld met enkele anderen, zijn nu hard aan het schrijven aan de atlas. De soortteksten zijn in concept allemaal klaar, de hoofdstukteksten vorderen gestaag. De planning is het geheel dit voorjaar in te leveren bij de uitgever van de serie 'Nederlandse Fauna' van Naturalis, KNNV en EIS-Nederland. Na inleveren zal het redactiewerk en het opmaken en drukken ongeveer een jaar duren.

Veel waarnemers zijn afgelopen seizoen in het veld actief geweest. Doordat we nu niet hard achter het verzamelen van de waarnemingen aangaan hebben we er niet echt overzicht over. We willen iedereen vragen de waarnemingen wel in te leveren bij EIS-Nederland. Bijzondere waarnemingen worden nog meegenomen in de soortteksten. Alle andere waarnemingen worden te zijner tijd ook toegevoegd aan het bestand. Elke ingeleverde waarneming is daarmee van belang.

Door de drukte met de atlas en de aflopende financiering van het project zal dit de laatste zweefvliegennieuwsbrief zijn. Het kost steeds meer moeite om voldoende kopij te krijgen. Alle waarnemers krijgen natuurlijk een uitnodiging voor de presentatie van het boek, vermoedelijk zomer 2006. Daarnaast zal in de halfjaarlijkse EIS-Nieuwsbrief, die in principe naar alle waarnemers van EIS-Nederland wordt gestuurd, regelmatig de voortgang van het zweefvliegenproject worden beschreven. Mocht je de EIS-Nieuwsbrief niet ontvangen, neem dan even contact op met het EIS-bureau (adres zie colofon).

Ook de zweefvliegendag is dit voorjaar niet doorgedaan. Hiervoor zijn twee redenen. Ten eerste was het lastig voldoende lezingen bijeen te krijgen. Ten tweede wordt in september de twee-jaarlijkse internationale zweefvliegenworkshop gehouden in Leiden! Daar zullen naar schatting 60-100 mensen van over de hele wereld komen voor lezingen over zweefvliegen. Ook over Nederlandse zweefvliegen zal het een en ander worden verteld. Iedereen is welkom om te komen. De voertaal is engels. Meer informatie is te vinden op bladzijde 8 van deze nieuwsbrief en op www.naturalis.nl/syrphidae

Stukjes over zweefvliegen kun je nog steeds kwijt bij Laurens van der Leij (adres zie colofon). Hij is namelijk ook redacteur van de Vliegenmepper, het periodiek van de sectie Diptera. Voor meer informatie over de sectie Diptera zie bladzijde 4 van deze nieuwsbrief.

In deze laatste Nieuwsbrief wil ik alle redacteurs van de Zweefvliegennieuwsbrief hartelijk danken voor het werk dat ze verricht hebben! En natuurlijk vooral Laurens die de vervelende taak heeft de laatste te maken.

Rest me iedereen een heel goed vangseizoen toe te wensen en hopelijk tot september!

Wouter van Steenis

Leven na het zweefvliegenproject

Theo Zeegers en Menno Reemer

Hoe gaat het verder met de Zweefvliegennieuwsbrief ?

De afgelopen jaren hebben jullie de zweefvliegennieuwsbrief gratis toegezonden gekregen. Dat was mogelijk dankzij de belangenloze inbreng van de redactie en de financiële ondersteuning van de Eliassen-Uyttenboogaert Stichting ter bevordering van de entomologische wetenschap. De subsidie houdt nu op en omdat ook deze fase van het Zweefvliegenproject zijn afronding nadert met het schrijven van de atlas, zijn wij genoodzaakt het uitgeven van de Zweefvliegennieuwsbrief stop te zetten.

Houdt het dan op ? Ja en nee. Er kan nog steeds gepubliceerd worden over de inheemse zweefvliegenfauna in de Vliegenmepper, het tijdschrift van de sectie Diptera van de Entomologische Vereniging. Medewerkers van het zweefvliegenproject die op de hoogte willen blijven van de (zweef)vliegenstudie in ons land, kunnen zich abonneren op de Vliegenmepper door lid te worden van de sectie voor 7,50 euro per jaar. Belangstellenden kunnen zich bij de secretaris, ondergetekende, melden: Theo Zeegers, secretaris sectie Diptera, e-mail: th.zeegers@tref.nl

Hoe gaat het verder met zweefvliegenwaarnemingen?

In de afgelopen jaren hebben jullie massaal zweefvliegengegevens ingestuurd. Hiermee kunnen we een prachtige atlas maken. Maar wat moet er nu met nieuwe waarnemingen gebeuren? We kunnen ons voorstellen dat de motivatie om deze te verzamelen en door te geven minder groot is als er geen atlas in het nabije vooruitzicht is. Toch willen we nadrukkelijk vragen om vooral door te gaan met het doorgeven van je gegevens.

Het Zweefvliegenproject houdt op, maar de zweefvliegenwerkgroep van EIS-Nederland gaat door met het verzamelen van gegevens. Deze gegevens worden gebruikt om een vinger aan de pols van de Nederlandse zweefvliegenfauna te houden. Zo kunnen er regelmatig artikeltjes geschreven worden over bijvoorbeeld de uitbreiding van bepaalde soorten en andere ontwikkelingen. Want de zweefvliegenfauna staat niet stil, ook niet als de atlas eenmaal uit is.

Overigens houden we nog steeds de mogelijkheid open om bijzondere waarnemingen uit 2003 en 2004 in de atlas op te nemen. Mocht je dus nog zeldzame soorten of andere interessante zaken te melden hebben, doe dat dan snel. Geef ze door aan:

EIS-Nederland
Postbus 9517
2300 RA Leiden
eis@naturalis.nl
071-5687670

Ook voor formulieren, voorbeeldbestandjes en handleidingen kun je hier terecht.

Stuifmeel in de tractus van zweefvliegen (Syrphidae)

Wilfried H.O. Ernst

INLEIDING

In onderzoek naar de voorkeur van zweefvliegen voor bepaalde plantensoorten wordt vooral aandacht besteed aan het type bloemen, maar niet aan het stuifmeel dat de zweefvliegen opgenomen hebben (bijv. Haslett, 1989; De Buck, 1990; Ssymank, 2001) met uitzondering van de publikaties van Van der Goot en Grabandt (1970), Haslett (1983, 1989) en De Buck (1986). Zodra de pollenkorrels in de darm van een zweefvlieg komen worden zij met behulp van de opgenomen suikers tot kieming gebracht en aansluitend breken enzymen de binnenste celwand open en maken de voedingsstoffen van het stuifmeelkorrel voor vertering beschikbaar (Haslett, 1983). De stevige en niet-afbreekbare exine (de uiterste celwand van pollenkorrels) wordt niet beschadigd; de structuur en grootte van de exine maakt het mogelijk de gegeten pollenkorrels in de tractus te onderzoeken. Dit onderzoek maakt een begin met de analyse van het consumptiepatroon van zweefvliegen om een vollediger beeld van hun ecologie te verkrijgen.

ONDERZOEKSMATERIAAL EN METHODEN

Mannetjes van *Syrphus ribesii* zijn van het voorjaar tot de herfst in een gebied met een struweel/grasland vegetatie in Hoofddorp (kilometerhok 108-480) gevangen (Ernst, 2002). In de herfst van 2004 werden de in de darm aanwezige

pollenkorrels van enkele andere zweefvliegsoorten uit het hetzelfde kilometerhok onderzocht. Op dit tijdstip waren veel bloeiend Gewone berenklaauw (*Heracleum sphondylium*) en Scherpe boterbloem (*Ranunculus acris*) aanwezig.

Alleen *Rhingia campestris* komt van een ruderaal terrein in kilometerhok 106-484. Alle onderzochte zweefvliegsoorten behoren op grond van hun bloembezoek tot de polyfage zweefvliegen (De Buck, 1990). Bij de vangst werd de bloem waarop de zweefvlieg zat en at en de bloeiende plantensoorten in de omgeving genoteerd. *Eumerus strigatus* kon alleen op bladeren zittend gevangen worden. Van de aanwezige plantensoorten werden enkele bloeiwijzen (bloemen) per soort in een apart doos verzameld om de determinatie van de pollenkorrels te vergemakkelijken. Bovendien werden de pollen-determinatietabellen van Andrew (1984) en op internet beschikbare fotos (www.kv.geo.uu.se/pollen; www.botany.unibe.ch) geraadpleegd. Na het doden van de gevangen zweefvliegen wordt eerst het abdomen met een penseel afgevegd om contaminatie met pollen van de buitenkant op een minimum te reduceren. Het abdomen is van het lichaam afgesneden en met een scheermesje geopend, de inhoud van de tractus in een druppel water geschaafd en aansluitend onder een microscoop (12 x 25 resp. 12 x 40) op het type pollenkorrel onderzocht. Voor de standardisering zijn honderd pollenkorrels per zweefvlieg geteld.

RESULTATEN EN DISCUSSIE

Tabel 1 laat zien dat in iedere maand stuifmeel van andere plantensoorten en met grote verschillen in dominantie in de darm van *Syrphus ribesii* aanwezig was. In juni en juli was de diversiteit van niet-dominante pollen het grootst. De niet-identificeerbare pollentypen kwamen misschien van bloembezoeken in

Pollentype	30-04-2005	13-06-2005	11-07-2005	15-08-2005	15-10-2005
<i>Prunus spinosa</i>	86	-	-	-	-
<i>Anthriscus sylvestris</i>	13	1	-	-	-
<i>Ajuga reptans</i>	1	-	-	-	-
<i>Taraxacum officinale</i>	-	84	-	-	16
Asteraceae, zonder raster	-	4	-	1	1
<i>Crepis biennis</i>	-	2	66	-	-
<i>Euonymus europaeus</i>	-	1	-	-	-
niet te identificeren	-	9	-	2	-
<i>Melandrium rubrum</i>	-	-	1	-	2
<i>Viburnum opulus</i>	-	-	9	-	-
<i>Veronica chamaedrys</i>	-	-	10	-	-
<i>Urtica dioica</i>	-	-	12	-	-
<i>Heracleum sphondylium</i>	-	-	2	82	-
<i>Plantago lanceolata</i>	-	-	-	6	-
<i>Rubus fruticosus</i>	-	-	-	9	-
<i>Aster spec.</i>	-	-	-	-	81

Tabel 1. Het voedingspatroon van mannetjes van *Syrphus ribesii* tussen april en oktober 2004 in het gebied van de Arnolduspark. Per zweefvlieg zijn 100 pollenkorrels geteld.

Kilometerhok	108-480	108-480	108-480	108-480	108-480	106-484
Datum	14-10HH	15-09 BP	08-10 BP	21-09 BP	21-09BP	01-09-2005
Plantensoort	<i>Eumerus strigatus</i>	<i>Episyrphus balteatus</i>	<i>Syrphus vitripennis</i>	<i>Cheilosia pagana</i>	<i>Melanonostoma mellinum</i>	<i>Rhingia campestris</i>
<i>Brassica napus</i>	2	-	-	-	-	99
<i>Heracleum sphondylium</i>	1	-	100	89	1	1
<i>Hedera helix</i>	40	-	-	6	-	-
<i>Hieracium umbellatum</i>	22	100	-	4	-	-
<i>Helianthemum nummularium</i>	17	-	-	-	-	-
<i>Rubus fruticosus</i>	3	-	-	-	99	-
<i>Taraxacum officinale</i>	15	-	-	1	-	-

Tabel 2. Het type stuifmeel per plantensoort in de darm van een reeks van zweefvliegsoorten in de Haarlemmermeer in de herfst van het jaar 2004. Van iedere zweefvlieg zijn 100 pollenkorrels in de darm geteld. In het kilometerhok 108-480 zijn zweefvliegen van twee locaties onderzocht: HH = Heimanshof, BP = Bospad

Plantensoort	Plantenfamilie	N	P	K	S
<i>Brassica napus</i>	Brassicaceae	364	48	42	76
<i>Anthriscus sylvestris</i>	Apiaceae	331	46	26	60
<i>Prunus padus</i>	Rosaceae	326	34	32	36
<i>Sorbus aucuparia</i>	Rosaceae	398	44	23	36
<i>Salix caprea</i>	Salicaceae	421	78	31	52
<i>Anthemis arvensis</i>	Asteraceae	200	24	11	36
<i>Tanacetum vulgare</i>	Asteraceae	134	16	40	20
<i>Taraxacum officinale</i>	Asteraceae	214	16	38	20

Tabel 3. De concentratie (mmol kg⁻¹ droog stuifmeel) van stikstof (N), fosfaat (P), kalium (K) en zwavel (S) in stuifmeel dat voedselbron voor zweefvliegen is (herberekend naar Stanley & Linskens, 1974).

tuinen. De composietenpollen (Asteraceae, zonder raster) kunnen van Madeliefjes (*Bellis perennis*) zijn die een heel variabele diameter in het onderzoeksgebied hebben, maar ook hier is niet uit te sluiten dat *S. ribesii* pollen van plantensoorten uit naburige tuinen gegeten had. Met uitzondering van pollen van Groot streepzaad (*Crepis biennis*) en Gewoon berenklauw komen de overige pollenkorrels die in juli gegeten zijn, van planten die door De Buck (1990) als niet-bezochte plantensoorten genoemd zijn.

In de herfst zijn grote verschillen in de geconsumeerde pollensoorten vastgesteld (Tabel 2). Zo bestond de darminhoud van *Rhingia campestris* alleen van pollenkorrels van Koolzaad (*Brassica napus*).

Syrphus vitripennis at alleen van de Gewone braam (*Rubus fruticosus*) en *Episyrphus balteatus* van Schermhavikskruid (*Hieracium umbellatum*) ofschoon in de week van 15 t/m 21 september 2005 veel meer bloeiende plantensoorten aanwezig waren. In de darm van een wijfje van *Eumerus strigatus* is pollen van zeven plantensoorten gevonden die bij De Buck (1990) niet genoemd werden. In geen van de zweefvliegsoorten is pollen van Scherpe boterbloem gevonden ofschoon de plant in de hele onderzoeksperiode bloeide.

Naast de beschikbaarheid van pollen in de omgeving kan ook de voedselkwaliteit van de pollen bij polyfage zweefvliegsoorten een rol spelen. Het is bekend dat stuifmeel van kruisbloemigen, schermbloemigen en planten uit de rozenfamilie rijk aan stikstof (eiwit) is in

tegenstelling tot stuifmeel van planten uit de composietenfamilie (Tabel 3).

CONCLUSIE

Blijkbaar hebben polyfage zweefvliegen een grotere voorkeur voor pollen van een bepaalde plant dan uit het bloembezoek kan afgeleid worden. Daarom is nog veel onderzoek nodig om de keuze van de plantensoort en de effectiviteit van het bloembezoek van zweefvliegen te kunnen meten.

LITERATUUR

Andrew, R. 1984. A Practical Pollen Guide to the British Flora. - Quaternary Research Association, Cambridge.

De Buck, N. 1986. Waarnemingen over het voedsel van *Rhingia campestris* (Diptera, Syrphidae). - Bulletin & Annales de la Société royale belge d'Entomologie 122: 293-296.

De Buck, N. 1990. Bloembezoek en bestuivingsecologie van zweefvliegen (Diptera, Syrphidae) in het bijzonder voor België. - Studiecetrum van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen 60: 1-167.

Ernst, W.H.O. 2002. Zweefvliegen in de Haarlemmermeer. - Zweefvliegennieuwsbrief 6 (3): 6-8.

Haslett, J.R. 1983. A photographic account of pollen

digestion by adult hoverflies. -Physiological Entomology 8: 167-171.

Haslett, J.R. 1989. Interpreting patterns of resource utilization: randomness and selectivity in pollen feeding by adult hoverflies. - Oecologia 78: 433-442.

Ssymank, A. 2001. Vegetation und blütenbesuchende Insekten in der Kulturlandschaft. Pflanzengesellschaften, Blühphänologie, Biotopbindung und Raumnutzung von Schwebfliegen (Diptera, Syrphidae) im Drachenfelder Ländchen sowie Methoden-optimierung und Landschaftsbewertung. - Bundesamt für Naturschutz, Bonn-Bad Godesberg.

Stanley, R.G., Linskens, H.F. 1974. Pollen. Biology, Biochemistry, Management. - Springer Verlag, Berlin.

Van der Goot, V.S., Grabrandt, R.A.J. 1970. Some species of the genera *Melanostoma*, *Platycheirus* and *Pyrophaena* (Diptera, Syrphidae) and their relation to flowers. Entomologische Berichten 30: 135-143.

Wilfried H.O. Ernst
Sem Dresdenlaan 4
2132 KS Hoofddorp

Rectificatie

Bij het plaatsen van het artikel van Daniël Beuker in de vorige zweefvliegennieuwsbrief is er onder figuur 2 een foute titel geplaatst. Dit moet zijn "Figuur 2: Larve van *M. myrmicae*." in plaats van "Figuur 2: Larve van *M. mutabilis*."

Laurens van der Leij

Third International Symposium on Syrphidae

Vrijdag 2 – Zondag 4 september 2005
Naturalis te Leiden.

In navolging van de succesvolle eerste twee symposia in Stuttgart, Duitsland (2001) en Alicante, Spanje (2003) heeft de commissie van het Nederlandse zweefvliegenproject besloten om in 2005 het derde symposium te organiseren. Dit symposium zal gehouden worden in het Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis. De organisatie wordt ondersteund door stichting EIS – Nederland.

Het programma van het symposium zal bestaan uit drie dagen met lezingen over de meest uiteenlopende onderwerpen met betrekking tot zweefvliegen. De lezinghouders zullen afkomstig zijn uit verschillende delen van de wereld, daarom zal de voertaal Engels zijn. Er zal ook een excursie georganiseerd worden die of de dag voor of de dag na het symposium zal plaatsvinden.

De kosten voor het symposium worden geschat op zo'n 100 Euro, de exacte prijs is nog niet bekend. In deze prijs zijn geen overnachtingen meeberekend. De prijzen voor een overnachting in een hotel in Leiden beginnen ergens rond de 40 Euro p.p.p.n.

Iedereen die dit symposium wil bijwonen wordt verzocht het registratieformulier in te vullen, te vinden op de website, en voor 1 mei ingevuld op te sturen naar syrphidae@naturalis.nl (of per post: EIS – Nederland, Postbus 9517, 2300 RA Leiden).

Namens de organisatie,

Menno Reemer
John Smit
Wouter van Steenis

e-mail: syrphidae@naturalis.nl
website: www.naturalis.nl/syrphidae

Vijf bij vijf: 25 kilometerhokken voorzien van een stip

Laurens van der Leij

INLEIDING

Orde en netheid zijn een deugd, wordt wel beweerd. Entomologen schrijven met dat motto hoog in het vaandel al hun waarnemingen nauwkeurig op, hebben een keurig geëtiketteerde verzameling en kunnen in veel gevallen indrukwekkende lijsten en kaarten op hun computerbeeldscherm toveren. Dit artikel gaat over indrukwekkende kaarten, of beter: op het eerste gezicht indrukwekkende kaarten.

Schrijver dezes heeft aan het “witte hokken” vullen tijdens het zweefvliegerproject een lichte dwangneurose overgehouden: het niet verdragen van witte kilometerhokken in zijn directe omgeving. Een soort omgekeerde smetvrees eigenlijk.

De afgelopen jaren is telkens in een oude inventarisatieatlas van Staatsbosbeheer aan-

gekruid welke kilometerhokken al bezocht waren. Inmiddels zijn in drie uurhokken van vijf bij vijf kilometer alle kilometerhokken bezocht en uit elk kilometerhok is minimaal een vliegen- of muggensoort bekend. In veruit de meeste gevallen betreffen de waarnemingen zweefvliegen.

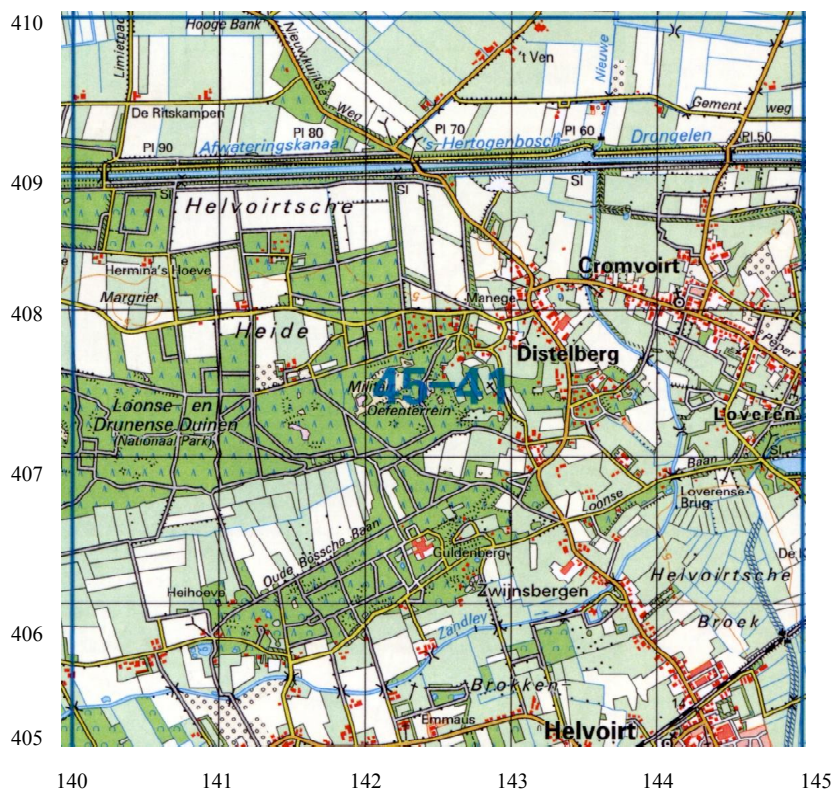
In de rest van het artikel zal een uurhok uitgelicht worden, het betreft het uurhok 140-405. In eerste paragraaf zal het uurhok kort beschreven worden. In de tweede paragraaf zal ingegaan worden op de vondsten die er door mij gedaan zijn. Op het eind zijn er een aantal conclusies

HET GEBIED

Het uurhok 140-405 ligt ten Zuidoosten van 's-Hertogenbosch en omvat onder andere de Helvoirtse Heide (het oostelijke deel van de Loonse en Drunense Duinen) met veel naaldbos, het gehucht Distelberg, het dorpje Cromvoirt en het noordoosten van Helvoirt. In het zuidelijke stuk loopt de Zandley, in het noordelijke stuk het Afwateringskanaal van 's-Hertogenbosch naar Drongelen (Drongelens kanaal). Ongeveer de helft van het oppervlak heeft een agrarische bestemming, grasland, boom- en maïsteelt bepalen hier het beeld.

Echte mooie voorjaarsvegetaties ontbreken evenals voedselrijke bossen.

Figuur 1 geeft een overzicht van het gebied.

Figuur 1: uurhok 140-405 (bron: topografische inventarisatieatlas voor flora en fauna van Nederland)

DE VONDSTEN

Helaas is elk kilometerhok niet even vaak bezocht. Uit tabel 1 blijkt dat van de 25 hokken er 15 slechts één keer en vier hokken twee keer bezocht zijn.

Om van de soortenrijkdom binnen een gebied of hok een goed overzicht te krijgen moet het ook gespreid over het vangseizoen bezocht worden. Dat is eigenlijk maar met de drie hokken aan het Drongelensch kanaal het geval. De meeste bezoeken werden afgelegd in de periode 15 juni tot 31 augustus, niet bepaald de soortenrijkste periode van het jaar maar wel een die samenvalt met mijn zomervakantie.

Wat opvalt bij het bekijken van tabel 1 is dat er nergens spectaculaire aantallen gescoord zijn. Ook de soortenlijsten zijn niet echt indrukwekkend, *Platycheirus fulviventris* en

Didea fasciata zijn de minst gewone soorten en natuurlijk aardig om tegen te komen maar niet iets waar een entomoloog echt voor warm loopt. Een en ander geldt ook voor de overige diptera alhoewel hier nog wel eens een bijzonder beest gevangen is (de paddenparasiet *Lucilia bufonivora*).

Ongetwijfeld had een intensiever zoekprogramma meer en specialere soorten opgeleverd maar in potentie is eigenlijk alleen op de Helvoirtse Heide, langs het Drongelens kanaal en ten zuiden van Cromvoirt iets te verwachten.

In dergelijke gebieden zijn al meer soorten uit andere groepen aangetroffen, vooral roofvliegen (Asilidae) en niet alleen omdat er meer gezocht is.

De rest van het uurhok staat te veel onder invloed van agrarisch activiteiten en overijverige

Hok	Datum	1/1-15/3	15/3-1/5	1/5-15/6	15/6-31/8	31/8-31/12	Totaal aantal bezoeken	Aantal zweefjes	Aantal overige diptera	Totaal diptera
140	405				1		1	6	1	7
	406					1	1	10	0	10
	407				1	1	2	9	0	9
	408				6		6	20	12	32
	409		1	1			2	1	2	3
141	405				1		1	5	2	7
	406				1		1	1	1	2
	407					1	1	10	1	11
	408					1	1	3	0	3
	409				1		1	6	5	11
142	405				1		1	4	1	5
	406				1		1	1	1	2
	407				2		2	11	8	19
	408				1		1	2	2	4
	409	1	2		2		5	8	15	23
143	405				1		1	6	1	7
	406				1		1	4	0	4
	407				1		1	1	0	1
	408				1		1	4	0	4
	409		2	2	1	1	6	14	13	27
144	405				1		1	4	1	5
	406			1	2		3	22	5	27
	407				2		2	7	5	12
	408		1		2		3	10	12	22
	409		2	1	4		7	16	20	36
totaal		1	8	5	34	5	53	54	46	100

Tabel 1: vangintensiteit en bezoekfrequentie

bermmaaiende overheden om hooggespannen verwachtingen te rechtvaardigen.

DE CONCLUSIE

Op een kaart lijkt het erg indrukwekkend: 25 kilometerhokken onderzocht.

Maar een nadere beschouwing van de gegevens is een klein beetje ontvullend. Eigenlijk is er van vijf kilometerhokken een begin van een min of meer fatsoenlijke soortenlijst. Verder is het aantal soorten, het "soortenspectrum" en de bezoekfrequentie nauwelijks te gebruiken om op kilometerhokniveau wat voor analyse dan ook te plegen.

Voor dit uurhok geldt ook dat een aantal kilometerhokken snel "getikt" zijn om maar een mooi stippenpatroon te krijgen, het "toch maar gedaan" is of op doortocht naar interessantere biotopen. Vaak is er maar een enkel bloemberpje meegenomen in extreme gevallen zelfs een nog bloeiende schermbloem. Maar vaak was het fietsen door een woestijn. Het agrarisch landschap is dermate ongeschikt voor het vergaren van een soortenlijst dat het voor een zweefvliegenvanger niet echt de moeite loont om eens een kilometerhok anders te onderzoeken dan boven beschreven. Deze hokken zullen altijd veroordeeld blijven tot het naseizoen en desperate Witte vlekken Actie Plannen.

Leuke vangsten van Terschelling

Na ieder vangstseizoen resten mij een aantal kistjes met geprepareerde dieren die ik nog eens beter moet bekijken. Begin februari heeft Anne-Jan Loonstra me daarbij geholpen met onder andere als resultaat:

Eristalinus aeneus (Scopoli, 1763):
Formerum Terschelling AC 150-600 Elzensingel / weiland op 15 en 20 april beide keren één exemplaar.

Eristalinus sepulchralis (Linnaeus, 1758):
1 exemplaar op 13 juli 2001 bij Schaal, buitendijks op Terschelling AC 150-599 op distel.

Een bijzondere vangst deed ik in de "Kooibosjes" ten noorden van Midsland op Terschelling. Het betrof twee exemplaren *Eumerus sabulonum* (Fallén, 1817) die ik aantrof op 11 juni 2004 bij Midsland, Terschelling (AC 147-600) op terrein van Staatsbosbeheer.

Hoewel het een zeldzame soort is kennen we het dier al lang van Terschelling (Barendregt, 1991; Van der Goot, 1958, 1981). De laatste waarneming van dit eiland stamt uit 1992. Wel

verbaast me de vindplaats enigszins: de soortnaam verwijst duidelijk naar "zand" en dat zijn de Kooibosjes nu net niet. Ze liggen weliswaar net ten zuiden van het duingebied, in de overgang naar de weilanden, maar hun karakter is anders: moerassig, bloemrijk, met véél veenmos, véél gevlekte orchis, koekoeksbloemen en op de meest vochtige plekken zelfs waterdrieblad.

Daaromheen: elzensingels met o.a. braam en kamperfoelie.

Bij Sack (1930) lees ik: "Auf sandigen Stellen und düren Plätzen and Blüten". Grappig vind ik wel dat hij bij de synoniemen o.a. vermeldt: *E. litoralis* Curt; daarbij voel ik nattigheid.

En dan zetten Stubbs en Falk (1996) mij ook nog aan het denken; zij merken op: "There is also an old inland record for the southern margin of Darthmore". Zij geven daarvoor wel een mogelijke verklaring, maar toch lijkt het me de moeite waard eens goed te kijken waar de soort precies gezien wordt nu het nog (?) kan.

De Engelsen waarschuwen ons wel: "an easily overlooked species".

Henk Beers,
Regentessestraat 90
9717 MC Groningen

LITERATUUR

Barendregt, A. 1991 Zweefvliegental - Jeugdbondsuitgeverij

Goot, V.S. van der 1958. Zweefvliegental - Jeugdbondsuitgeverij

Goot, V.S. van der 1981. De zweefvliegen van Noordwest Europa in het bijzonder van de Benelux. - KNNV uitgave

Sack, P. 1930. Syrphidae. - Tierwelt Deutschlands 20 Teil iv.

Stubbs, A.E. & S.J. Falk 1996. British Hoverflies.

Leuke vangsten van zweefvliegen 2004

J.T. Smit

Pelecocera tricincta

Deze soort was in grote aantallen aanwezig op de Gorselse heide, Gorsel (214,7-466,9), op 27 juli 2004. De dieren zaten hier, geheel in overeenstemming met de ideeën van Volkert van der Goot, op de bloemen van gele composieten. In dit geval met name op gewoon biggekruid *Hypochaeris radicata*.

Pelecocera tricincta is op veel meer plekken waargenomen afgelopen jaar. Het bijzondere aan deze waarneming is dat er in Gelderland, ten oosten van de IJssel alleen enkele oude waarnemingen uit Lochem zijn, gedaan door de Meijere in juni en juli 1891.

Pipiza luteitarsis

Van deze soort wordt gezegd dat het de enige *Pipiza* is die territoriaal gedrag vertoont en stilstaand zwevend in de lucht waargenomen kan worden. Dat deze soort dat in ieder geval doet werd dit voorjaar weer eens bevestigd toen ik op 27 april 2004, tussen de hordes *Bibio*'s drie mannetjes *Pipiza luteitarsis* zag zweven voor een bosrand in Amelisweerd, Utrecht (139,4-454,7).

Platycheirus aurolateralis

Een mannetje van deze soort werd gevangen in het centrum van Wageningen (173,9-442,1), op 12 juli 2004. Langs een vrij drukke weg staat en bomenrij met er onder enkele kruisbloemen en wat look zonder look. Op 1 van de look zonder look bloemetjes zat het mannetje.

Platycheirus splendidus

De andere zustersoort van *Platycheirus scutatus*, wordt vrij regelmatig waargenomen. Deze soort is minder zeldzaam dan de vorige. Op 28 juli 2004 werd een mannetje waargenomen in het gebied de Emsbroek bij Harfsen (217,4-468,1). Met deze waarneming en die van *Platycheirus aurolateralis*, beide gedaan in juli, is wederom aangetoond dat deze soorten beide meer dan alleen één voorjaarsgeneratie hebben.

Sphaerophoria loewi

Van deze soort werd 1 mannetje gevangen tijdens het EIS – weekend in de Dordtsche Biesbos, op de Kop van de Oude Wiel (118,5 – 425,0), op 14 augustus 2004. Van deze soort wordt gedacht dat hij zoutminnend zou zijn, wat deze waarneming een buitenbeentje maakt. Opvallend is dat er uit de Biesbosch ook waarnemingen bekend zijn van de eveneens zoutminnende / zouttolerante *Platycheirus immarginatus*.

Callicera aurata

Op 29 augustus 2004 landde er op de klimop op mijn dakterras, in het centrum van Utrecht, een mannetje van deze soort. Mijn aandacht werd er op gevestigd doordat het dier eerst bij mijn hoofd vloog en vervolgens naar de klimop. Een sneer naar mijn vriendin om een net heeft niet kunnen voorkomen dat het dier het vrije luchtruim verkoos. Wel heb ik het exemplaar goed kunnen bekijken en na overleg met Willem Renema zijn we tot de conclusie gekomen dat het om *Callicera aurata* moet gaan.

Waarnemingenrubriek

De waarnemingenrubriek is gevuld met voor Nederland relevante berichten die geplaatst zijn op www.syrphidae.com de website van Bastiaan Wakkie. De berichten zijn in omgekeerde chronologische volgorde geplaatst zoals dat op de site ook gebeurt. Door een computercrash zijn ons helaas niet alle berichten aan ons overgeleverd.

Sphaerophoria interrupta bij Udenhout

Het duurde even voor ik aan de determinatie ben begonnen maar dat ene *Sphaerophoria*-manneltje dat ik op 30 april in de De Brand (preciezer, de 1e Klamp) bij Udenhout ving was wel degelijk *Sphaerophoria interrupta*. En waarschijnlijk ook nieuw voor het gebied. Het diertje vloog in een verder niet zo'n bijzonder weilandje op boterbloem.

Laurens van der Leij

Sericomyia lappona in Naardermeer

Zondag 6 juni in het Naardermeer gevangen. Langs een hooiland *Sericomyia lappona* gevangen, een mooie veen-soort. In de bossen zowel *Temnostoma vespiforme* als *Temnostoma bombylans* gevangen. De laatste soort betrof een vrouwtje dat uitgebreid bij op de grond liggende stammen van Els aan het zweven was.

Mark van Veen

Cheilosia caerulescens in Hoorn

Waarschijnlijk heeft *Cheilosia caerulescens* zijn areaal wel over heel Nederland uitgebreid: zondag 6 juni een eiafzettend vrouwtje op huislook bij ons in de achtertuin in Hoorn. Met dank aan Gerard Pennards die me naar de goede soort wees.

Paul Beuk

Paragus majoranae en Brachyopa testacea bij Malden

Op 28 mei ving ik in Heumensoord bij Malden op een open plek - brandnetelruigte - in het bos een klein donker mannetje *Paragus haemorrhoides*. Bij nadere determinatie bleek dit een mn. *P. majoranae* te zijn en geen *P. haemorrhous* die hier vrij algemeen voorkomt. De smalle zilverachtige streepjes - smaller dan bij b.v. *Eumerus tuberculatus* - op het achterlijf zijn in het veld met het blote oog nauwelijks waarneembaar en ook het schildje is vrijwel geheel zwart. Na vangst is het enige snelle kenmerk met het blote oog de aangezichtskleur wat bij *P. majoranae* geheel geel is met een donkere mondrand en bij *P. haemorrhous* wordt gedomineerd door een zeer brede zwarte midden-

streep over de gehele lengte van het gezicht. Wees dus in oostelijk Nederland beducht op *Paragus spp.* op open plekken in het bos. Op 6 juni ving ik nabij Malden in het bos bij een afgezaagde sparrestronk een territoriale "strontvlieg" die bij nadere inspectie inderdaad een *Brachyopa* bleek te zijn en wel *B. testacea*. Een nieuwe soort voor bij Malden en mijn eerste *Brachyopa* gezien bij een boomstronk in plaats van op bloembezoek.

Leendert-Jan van der Ent

Pipiza quadrimaculata bij Groesbeek

Op 28 mei ving ik halverwege de weg Groesbeek - Molenhoek 2 vrouwtjes *Pipiza quadrimaculata* op Kruijpende boterbloem. Deze soort heb ik nog niet eerder in Nederland aangetroffen dit in tegenstelling tot *P. fenestrata* die ook 2 paar vlekken op het achterlijf heeft. Echter een vrouwtje *P. quadrimaculata* is op het eerste gezicht makkelijk te herkennen aan het breed ovale achterlijf en de relatief lange vleugels t.o.v. het achterlijf. Ter plekke vloog op fluitekruid ook een vrouwtje *Syrphus nitidifrons*. Bij het jachtslot bij Molenhoek (Mook) ving ik op een vlierstruik een vrouwtje *Epistrophe flava*. Verder waren de aantallen zweefvliegen in het bos zeer laag met uitzondering van *Merodon equestris* (4 variëteiten) en *Volucella bombylans* (3 variëteiten).

Leendert-Jan van der Ent

Brachyopa panzeri in aantal

Ik was op 16 mei in het Bergherbos, en heb daar nog verschillende leuke dingen gevangen. *Syrphus nitidifrons* is er absoluut niet zeldzaam, ik ving nu ook weer 3 vrouwtjes. Verder heb ik op de afgezaagde stam van een naaldboom (deze lag er naast!) binnen een half uurtje 11 (!) mannetjes van *Brachyopa panzeri* gevangen, helaas geen *B. dorsata* ertussen!

Verder nog twee mannetjes *Brachyopa insensilis* op een bloedende eikestam. Deze soort is nieuw voor mij en het Bergherbos!

Gerard Pennards

Groote Heide bij Eindhoven

Ten zuiden van Eindhoven twee nieuwe vindplaatsen van schaarse soorten. *Platycheirus perpallidus* was aanwezig bij twee venntjes tegen de rand van de bebouwde kom van Eindhoven: het Kanunnikesven en een kleiner ven daar vlakbij. De soort vliegt tussen zeggevegetaties en niet of nauwelijks daarbuiten. Elders op de Groote Heide zag ik een vrouwtje *Microdon analis* bij een nest van *Formica sanguinea*.

Menno Reemer

Cheilosa caerulescens

M'n eerste nieuwe soort voor dit jaar ving ik op 12 mei in m'n tuin in Wageningen. Een vrouwtje *Cheilosa caerulescens*. Ze doet haar naam (Tuin-gitje) dus eer aan.

Marc van der Aa

Bijzondere zweefjes in mijn achtertuin

Soms is het geen straf als je aktieradius is beperkt tot je achtertuin. Op 6 mei jongstleden genoot ik van een "tamme" *Epistrophe nitidicollis* die in navolging van *Cheilosa grossa* op mijn uitgestoken hand ging zitten (zie eerder zweefmail). Kort daarop ving ik zowel een vrouwtje *Meligramma euchroma* als *Syrphus nitidifrons*. Beide soorten heb ik al eerder bij Malden gevangen, echter nog niet in mijn bescheiden achtertuin (nog geen 100 m2), waar nu de teller op 56 soorten staat. Pas op bij de determinatie van *S. nitidifrons*. De haartjes boven op het vleugelvelletje zijn zeer spaarzaam en makkelijk te missen en de vlekken op rugplaat 3 en 4 lopen weldegelijk door tot de rand, zij het als een zeer versmald lijntje.

Leendert-Jan van der Ent

Callicera rufa op de Vugtherheide

Ondanks het matige vangweer ben ik op 2 mei toch maar op de fiets gestapt. De ontbrekende zon en stevige bries zorgden er voor dat er alleen op beschutte plaatsen een bescheiden soortenlijst bij elkaar viel te scharrelen. De laatste vangplek zorgde gelukkig voor wat meer soorten. Aan de rand van de Vugtherheide stond wat aangeplante Brem en Meidoorn in bloei. Na vijf minuten was het prijs: een vrouwtje *Callicera rufa* zorgde voor een leuke afsluiting van de dag.

Laurens van der Leij

Vliegen in de duinen

Op 1 mei het duin (Ganzenhoek/Meyendel) in geweest en met goed resultaat. Tussen erg grote aantallen *Syrphus*, *Epistrophe eligans* en *Melanostoma* vlogen onder andere *Cheilosa psilophthalma*, *C. uviformis*, *Platycheirus aurolateralis*. Speciale vermelding verdienen wel *Callicera rufa* die laag boven het pad onder een grote den stond te zweven. Ook ving ik een mannetje en vrouwtje *Epistrophe ochrostoma*. *Cheilosa uviformis* is erg lokaal in het gebied. Al vier of vijf jaar achter elkaar heb ik hem in het gebied waargenomen, maar altijd op min of meer dezelfde plek.

Willem Renema

Platycheirus aurolateralis

Op 25 april ving ik ook een mannetje *Platycheirus aurolateralis* in het Amsterdamse Bos. Deze soort had ik hier in 1996 ook verzameld. Dit mannetje zweefde op circa 30 cm hoogte boven een half beschaduwde groeiplaats van gele dovenetel (hier aangeplant).

Menno Reemer

Epistrophe ochrostoma in Amsterdamse Bos

Op vrijdag 23 april vingen Sander Turnhout en ik een mannetje *Epistrophe ochrostoma* in het Amsterdamse Bos. Op 25 april ving ik er ook een vrouwtje. Deze vangsten komen zeer onverwacht, daar *E. ochrostoma* tot nu toe alleen bekend was uit de zuidelijke helft van Limburg en de 'Centraal-Hollandse' duinen (eerdere meldingen uit andere delen van het land betroffen verkeerd gedetermineerde exemplaren van *E. flava*, *E. melanostoma* en *E. nitidicollis*).

Overigens ontdekte ik naar aanleiding van deze vangsten een fout in de Zweefvliegenveldgids: bij *E. ochrostoma* staat 'Vleugelcel 5 gedeeltelijk zonder microtrichen'. Dit moet zijn: 'Vleugelcel 5 geheel bedekt met microtrichen.' Het meest betrouwbare kenmerk is de smalle, onbestoven clypeus. Verder zijn het brede gezicht en de voorhoofdstekening kenmerkend. Zie voor een goede tabel en goede tekeningen Doczkal & Schmid (1994).

Menno Reemer

Meligramma euchroma, triangulifera

Op zaterdag 24 april ben ik weer eens in Wageningen (Park Blauwe Bergen) op pad geweest, en het seizoen is nu echt losgebarsten! Vele soorten vliegen weer rond (plusminus 35 gevangen), waaronder *Epistrophe nitidicollis*, *E. eligans* en een *E. flava*!. Verder o.a. *Dasysyrphus tricinctus*, *Pipiza luteitarsis*, *Leucozona lucorum*, *Cheilosa variabilis* en *Cheilosa semifasciata* (veel, waaronder ook voor het eerst vrouwtjes!) Leukste vangsten vond ik zelf *Meligramma triangulifera* (in aantal) en een vrouwtje van *Meligramma euchroma*!

Gerard Pennards

Eristalis picea bij Nijmegen

Op 23 april ving ik in het stadspark Staddijk (Nijmegen) op een blad van een bloeiende Vogelkers een mannetje *Eristalis picea*. Het zag er uit als een relatief kleine *E. pertinax*, dus met een kegelvormig achterlijf, echter met een vage zigzagband op de vleugels en met donkere voortarsen. Na handvangst bleek ook dij 3 op het begin 1/5 deel geel te zijn en was achterlijfssegment 2 gedeeltelijk glimmend. Een eerste waarneming van Nijmegen en omgeving?

Leendert-Jan van der Ent

Eristalinus aeneus in binnenland

Op 17 april 2004 met 22 graden ving ik op de St.Pietersberg (Maastricht) een mannetje *Eristalis aeneus* zittend op een mergelrots en nog 3 anderen vergezelden hem daar. Vlakkbij lag een klein poeltje waar ze wellicht vandaan komen. Verder vlogen er *Xanthogramma citrofasciatum* en *Eupeodes luniger* beiden in aantal.

Kees Goudsmits.

Cheilosia semifasciata in Achterhoek

Zaterdag 17 april ving ik op wilg in het Bergherbos een mannetje È. Dit is, als ik het wel heb, de eerste vangst uit deze buurt! Verder onder andere *Ferdinandea cuprea* en nog enkele nog niet verder gedetermineerde *Cheilosia*'s.

Gerard Pennards

Eristalinus aeneus in Wemeldinge

Op 15 april 2004 mijn eerste *Eristalinus aeneus* getikt. Wachtende in Wemeldinge (Zuid-Beveland, AC 58-392) op de bus naar station Kruiningen-Yerseke werden een mannetje en vrouwtje van deze soort waargenomen. Het mannetje gedroeg zich territoriaal bij een stenen trapje (30 cm boven de trap op en neer vliegend en af en toe zittend), het vrouwtje zat "gevangen" in het bushokje.

Laurens van der Leij

Mallota cimbiciformis in Sint-Michielsgestel

Sinds 1995 woon ik in Sint-Michielsgestel, langs de Dommel (Amersf. coörd. 152.5-406.0). In mijn directe woonomgeving heb ik al de nodig leuke soorten zweefvliegen gevangen, bijvoorbeeld in huis binnengevlogen *Meligramma triangulifera* en *Xylota xanthocnema*, *Volucella zonaria* en *Cheilosia caerulescens* in de voortuin en *Brachyopa insensilis* in het park 'Kleine Ruwenberg' achter hethuis.

De soort die ik 10 juli 2004 vond slaat echter alles. Omdat het waterschap de dag ervoor een stuk van het schouwpad langs de Dommel geëgaliseerd had ging ik even kijken wat er nog wat van de perzische bereklauwen over was, die daar in grote aantallen stonden. Er stonden er nog enkele te bloeien, waarop ik al snel een paar mannetjes en vrouwtjes *Cheilosia illustrata* ontdekte. Verder zaten er flink wat veelkleurig Aziatisch lieveheerstbeestjes (*Harmonia axyridis*), een soort die zich pas recent in Nederland gevestigd heeft, zie het artikel in Nederlandse Faunistische Mededelingen 20.

Opeens ontdekte ik tussen de *Eristalissen* een grotere vlieg met geel behaardborststuk, donker achterlijf en vleugels en dikke zwarte poten. Ik had geen idee wat het was, dacht eerst nog aan een roofvliegsoort, maar raakte er al snel van

overtuigd dat het toch echt een zweefvlieg moest zijn. Gauw naar binnen gehold om mijn net te zoeken (door het slechte weer van de afgelopen weken lag het al een tijdje ongebruikt in de auto) en weer terug naar de bereklauw op minder dan 100 m. van mijn huis. Even zoeken en ja hoor daar zat 'ie. Maar ja, dan nog zien te vangen. De eerste slag was mis (van onderen tegen de bloem, maar hij zat er niet in). Na even wachten zat het diertje er gelukkig weer en de tweede slag was wel raak! Toen hij in m'n net zat dacht ik eerst nog aan *Criorhina pachymera* vanwege de dikke dijen, maar ja die is op dat moment in het jaar natuurlijk allang uitgevlogen. Die heeft ook geen donkere vlekken op de vleugel of geel behaard borststuk en is bovendien veel slanker. Al bladerend in de Zweefvliegenveldgids kwam ik bij figuur 299 uit, even kijken wat dat is. *Mallota cimbiciformis*, uiterst zeldzaam! Het klopte allemaal, de ogen raken in één punt, bijachtig uiterlijk, ader 3 met een diepe bocht in cel 2. Volgens de Voorlopige atlas de 5e vindplaats van Nederland. Snel Laurens uit bed gebeld (nou ja het was al 11 uur), en die was gelukkig ook bereid wat digitale foto's te maken (zie voorkant van deze nieuwsbrief). Na ampele overwegingen is het dier de stikpot ingegaan en zal voortaan deel uitmaken van mijn collectie.

En waarom de soort juist hier gevonden wordt? Er zijn hier in de buurt verschillende oude (landgoed-)bossen met beuken, kastanjes en esdoorns, boomsoorten waarin de larve gevonden is. Het zou natuurlijk ook een zwerfend mannetje kunnen zijn, maar hij ziet er niet bepaald afgevlogen uit ondanks het late moment in het jaar (de andere Nederlandse vangsten zijn van mei en juni). Volgens de Voorlopige atlas worden in Denemarken en Engeland de larven vaker gevonden dan de adulten, mogelijk vanwege het foerageren hoog in de kruinen van de bomen door de adulten. Zou dit dier vanwege het slechte weer de voorgaande weken omlaag gekomen zijn om toch wat nectar te kunnen scoren? Het is misschien een goed idee eens wat boomholten in de omgeving te gaan afzoeken op rattlestaartlarven van deze soort.

Jaap van der Linden

Inhoud

COLOFON	2
REDACTIONEEL	2
VAN DE VOORZITTER	3
LEVEN NA HET ZWEEFVLIEGENPROJECT	4
STUIFMEEL IN DE TRACTUS VAN ZWEEFVLIEGEN (SYRPHIDAE)	5
RECTIFICATIE	7
THIRD INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON SYRPHIDAE	8
VIJF BIJ VIJF: 25 KILOMETERHOKKEN VOORZIEN VAN EEN STIP	9
LEUKE VANGSTEN VAN TERSCHELLING	11
LEUKE VANGSTEN VAN ZWEEFVLIEGEN IN 2004	12
WAARNEMINGENRUBRIEK	13
INHOUD	16